

WILLIAM
SHAKESPEARE

William
Shakespeare
THE TAMING
OF THE
SHREW

ZKROCENÍ
ZLÉ ŽENY

NAKLADATELSTVÍ ROMEO

WILLIAM
SHAKESPEARE

ZKROCENÍ ZLÉ ŽENY

THE TAMING
OF THE SHREW

Zkrocení zlé ženy spadá do raného období Shakespearovy tvorby. Odhaduje se, že hra vznikla někdy před rokem 1594, a podle některých komentátorů jde vůbec o první komedii (ne-li dokonce o první hru), kterou Shakespeare napsal. Traduje se o ní, že jako literární výtvar nepatří k nejzdařilejším, ale na divadle představuje skoro vždy zaručený úspěch. Úspěšnost této komedie je z velké části dána tím, že si zde autor zvolil téma věčné a vděčné – vztah mezi mužem a ženou, boj mezi pohlavími, a vtělil ho do atraktivní podoby divadelní frašky. Literární stránka je pak do značné míry určena právě zřetelem k dané formě. V počátcích své tvorby si Shakespeare s potěchou vyzkoušel různé žánry. V této hře je jistě více dramatikem než básníkem, ale už zde se projevil jako mistr svého řemesla, který dokonale spojuje různorodé motivy a stavební prvky hry v harmonický celek a nasvědčuje pro nás její téma objektivně a aktuálně i přes propast více než čtyř staletí.

Dobové představy o postavení muže a ženy ve společnosti lze demonstrovat na dvou textech, z nichž Shakespeare dokonce ve své hře volně cituje: prvním je tehdy populární anonymní balada o hádavé ženě, kterou její manžel zbičovanou a nahou zašije do nasolené koňské kůže a nechává ji tam, dokud žena nezkrotne, druhým je **Kniha obecných modliteb**, breviář anglikánské církve, hlásající zásadu, že žena je muži vždy povinována láskou, úctou a poslušností. Přestože jde o dokumenty zcela odlišné, jedno mají společné – přisuzují ženě ve společnosti podřadné postavení. Shakespeare ve své komedii vskutku ukazuje, jak se ze vzteklé Káči pod vlivem „krotitelského umění“ Petrucciova stává milující a poslušná Kačenka, ochotná se nakonec před svým mužem hluboce pokorit. Zároveň však tento zdánlivě jednoznačný výklad zpochybňuje a obrací na hlavu. V Shakespearově humanistickém pojetí a díky autorově schopnosti postihovat lidské typy s nebývalou plasticitou přerůstá zdánlivě mizogynská fraška ve hru mnohem obsažnější, složitější, a přitom o nic méně veselou a bujarou. Vysmíváno tu ovšem není nakonec to či ono pohlaví, ale obecně lidská hloupost, jalovost a neupřímnost, a naopak je tu oslavován člověk obdařený zdravým rozumem a schopný opravdového citu.

Je zajímavé si uvědomit, jakými prostředky Shakespeare této objek-

tivizace dosahuje. Jako u řady pozdějších svých her vychází už zde z klasických pramenů, látku aktualizuje a obohacuje dalšími dějovými rovinami, přičemž vzájemným zrcadlením postav, dějů a motivů vyjevuje ústřední téma hry.

Princip „hry ve hře“ je navozen už předeherou, která diváka zavádí do bezprostřední blízkosti Shakespearova rodiště, do warwického hrabství. (Místní i osobní jména obsažená v předeře svádějí některé komentátory k domněnce, že nevznikla-li hra ještě za Shakespearova pobytu v rodném Stratfordu nad Avonou, pak musela být napsána krátce po jeho příchodu do Londýna, tedy někdy v rozmezí let 1585–1592, kdy o okolnostech Shakespearova života není nic známo.) Příběh opilého žebráka, kterého bohatý šlechtic z žertu načas promění ve vznešeného pána a nechává před ním hereckou družinu sehrát divadlo, slouží jako rámec komedie, a navíc v parodické nadsázce předznamenává řadu jejích motivů: hádku muže a ženy, manipulaci silnějšího se slabším, proměny identity spojené s protiklady zdání a skutečnosti či vznešeného a nízkého. Typy podobné dráteníku Christopheru Slyovi jistě Shakespeare dobře znal z osobní zkušenosti, motiv záměny žebráka za pána se v různých obměnách vyskytoval již od **Pohádek tisíce a jedné noci**. Rámcový příběh ale není uzavřen. Postavám přede hry patří už pouze krátký výstup v polovině prvního jednání, kdy se Christopher Sly, tentokrát jako divák, opět nakrátko

probere ze spánku, načež se nadobro ze hry vytratí. (Dodnes se vedou spory o to, zda takový byl autorův záměr, nebo zda se část textu nedochovala.) Hlavní, burleskní příběh o „kročení Kateřiny“ má svůj původ v domácím folkloru. Přestože ho Shakespeare s vervou špikuje divácky vděčnými scénkami, jako je rozbíjení loutny o hlavu nápadníka, výstup kloboučníka a krejčího, dialog o slunci a měsíci, opěvování starce jako půvabné dívky i konečná sázka o to, či žena je poslušnější (často jde o scény převzaté ze starších pramenů), Petruccio se nikdy (na rozdíl od folklorních zpracování látky) neuchyluje k vyloženému násilí. Spíše než krotitelem je učitelem, který svou hranou hrubostí nastavuje Kateřině zrcadlo. Kontrastně k hlavnímu ději pak rozvíjí autor vedlejší, romantickou zápletku Lucenzia a Bianky, jejímž podkladem byla italská humanistická komedie Ludovika Ariosta **Záměny** (*I Suppositi*, 1509), volně přeložená do angličtiny Georgem Gascoignem (*Supposes*, 1566). Odtud Shakespeare převzal příběh dívky, kterou chce její otec provdat za bohatého starce. Mladý šlechtic, do dívky zamilovaný, si prohodí role se svým sluhou, který vystupuje jako falešný nápadník, zatímco jeho pán v přestrojení za sluhu má k dívce volný přístup. Shakespeare si od Ariosta vypůjčil rovněž trik

s falešným otcem, stejně jako dramatické vyvrcholení hry při příchodu skutečného otce. Pominul však skutečnost, že Polynesta, předchůdkyně Bianky, byla těhotná, a vyhnul se i romantickému happy endu, podle něhož se ze sluhy vyklube dlouho postrádaný syn urozeného, byť nastrčeného otce. Zato do hry jako dalšího nápadníka symetricky vepsal Hortensia a jeho vdovičku.

Kontrastování a zrcadlení obou příběhů je důmyslné jak v kresbě postav, tak v kompozici. Romanticky klišovitý Lucenzio vstupuje do děje na první pohled zamilovaný až po uši, bojuje o svou lásku cestami pokoutními a prostředky ryze praktickými, aby po svatbě rozčarován zjistil, že jeho Biančička zdaleka není tak milá a roztomilá, jak si všichni mysleli. Realisticky a živelný Petruccio se chce naopak ženit pro peníze, ale v otevřených bouřlivých střetech s podobně temperamentní Kateřinou si neomylně a neodvratně razí cestu k vzájemnému respektu a lásce. (Cestu, kterou z kompozičního hlediska pozoruhodně lemují čtyři zcela rozdílné polibky.) Oba příběhy mají přitom společného jmenovatele, jímž je téma vlastní snad všem Shakespearovým hrám: protiklad skutečnosti a zdání, života a divadla. Vždyť většina hlavních postav tu v tomto několikanásobném divadle na divadle hraje nějakou roli a teprve na konci masky spadnou, pravda se vyjeví a paradoxně se ukáže, že všechno je jinak. Právě v tuto chvíli se ujímá slova Kateřina a přednáší svůj proslov plný ženské pokory, své vyznání poslušnosti svému pánu a muži. Tímto slavně neslavným monologem Shakespeare dokonale zrušil divadelní iluzi a vykročil z jeviště do hlediště. Najednou tu totiž před diváky nestojí jen Kateřina – postava divadelní hry, ale především představitelka ženského pohlaví. Je zbytečné se ptát, jak vážně sám Shakespeare její slova myslel. Rozhodující je, jak je Kateřina říká: zda se zmoudřelou odevzdaností té, která poznala, kde je její místo, nebo s ironickým výsměchem zpupným pánům tvorstva, které lze tak snadno oklamat hranou pokorou, či snad se vzdorným a sarkastickým zoufalstvím ponížené a ponižované ženy. Shakespeare není ani mizogyn, ani feministka, nedává jednoznačné odpovědi. Dokáže ale s nebyvalou jasnozřivostí poukázat na otázky, které si lidé kladli a kladou, co svět světem stojí.

JIŘÍ JOSEK

THE TAMING
OF THE SHREW

ZKROCENÍ
ZLÉ ŽENY

DRAMATIS PERSONAE

CHRISTOPHER SLY, a tinker
HOSTESS
LORD
PAGE
Hunters, players and servants.

} persons in the Induction

BAPTISTA MINOLA, a wealthy citizen of Padua
VINCENTIO, a wealthy citizen of Pisa
LUCENTIO, son of Vincenzio, in love with Bianca
PETRUCCIO, a gentleman of Verona, suitor to Katherina
GREMIO } suitors to Bianca
HORTENSIO }
TRANIO } servants to Lucentio
BIONDELLO }
GRUMIO } servants to Petruccio
CURTIS }
PEDANT
KATHERINA } daughters to Baptista
BIANCA }
WIDOW
TAILOR
HABERDASHER
Servants.
Scene: Padua, and Petruccio's country house.

O S O B Y

KRYŠPÍN KOUMES, dráteník
HOSPODSKÁ
ŠLECHTIC
PANOŠ
Lovci, herci a sloužící.

} osoby Předehry

BATTISTA MINOLA, bohatý měšťan z Padovy
VINCENZO, bohatý měšťan z Pisy
LUCENZIO, Vincenzův syn, zamilovaný do Bianky
PETRUCCIO, veronský šlechtic, Kateřinin nápadník
GREMIO } Biančini nápadníci
HORTENSIO }
TRANIO } Lucenziovi sloužící
BIONDELLO }
GRUMIO } Petrucciovi sloužící
KURT }
STARÝ PÁN
KATEŘINA } Battistovy dcery
BIANKA }
VDOVA
KREJČÍ
KLOBOUČNÍK
Sloužící.
Místo děje: Padova a Petrucciův venkovský dům.

INDUCTION

SCENE 1.

BEFORE AN ALEHOUSE ON A HEATH.

Enter beggar, Christopher Sly, and Hostess.

SLY I'll feeze you, in faith.

HOSTESS A pair of stocks, you rogue.

SLY You're a baggage. The Slys are no rogues. Look in the Chronicles – we came in with Richard Conqueror, therefore paucas pallabris, let the world slide. Sessa! 5

HOSTESS You will not pay for the glasses you have burst?

SLY No, not a denier. Go by, Saint Jeronimy! Go to thy cold bed and warm thee.

HOSTESS I know my remedy, I must go fetch the thirdborough.

Exit.

SLY Third or fourth or fifth borough, I'll answer him by10 law. I'll not budge an inch, boy. Let him come, and kindly.

He falls asleep.

Horns sound. Enter a Lord from hunting, with his train.

LORD Huntsman, I charge thee, tender well my hounds. Breathe Merriman – the poor cur is embossed – And couple Clowder with the deep-mouthed brach. 15 Saw'st thou not, boy, how Silver made it good At the hedge corner, in the coldest fault? I would not lose the dog for twenty pound.

1. HUNTER Why, Belman is as good as he, my lord. He cried upon it at the merest loss, 20 And twice today picked out the dullest scent. Trust me, I take him for the better dog.

LORD Thou art a fool. If Echo were as fleet I would esteem him worth a dozen such. 25 But sup them well, and look unto them all. Tomorrow I intend to hunt again.

PŘEDEHRA

SCÉNA 1.

PŘED HOSPODOU NA VŘESOVIŠTI.

Vystoupí žebrák Kryšpín Koumes a Hospodská.

KOUMES Já tě praštím, ženská!

HOSPODSKÁ Sám sebou praštíš, mezuláne!

KOUMES Nic nevíš, babo. Koumesové nejsou mezuláni, ale Angličani. Koukni se do kronik! My přišli už s praotcem Dobyvatelem. Takže ať se točí svět! Jedeme dál!

HOSPODSKÁ Tak ty mi nezaplatíš všechno to sklo, co jsi rozflákal?

KOUMES Správně, ani střep! A proto: Odejdi, satane, do hajan! A hlavně nohy v teple.

HOSPODSKÁ Já vím, kam půjdu. Pro četníka, a ten ti to spočítá. Odejde.

KOUMES A třeba dva četníky i s početnicí. Ať si přijdou, 10 na mě si nepřijdou. Poženu to třeba až k soudu a zase bude dobře.

Ulehne a usne.

Lesní rohy. Vystoupí Šlechtic s družinou.

ŠLECHTIC Říkám ti, chlape, dej na ty psy pozor! Klauna nech odpočinout. Sotva leze. 15 A k feně místo něho přivaž Mraka. Viděl jsi Skota, jak se u těch keřů chytl už dávno vystydlého sledu? Za dvacet liber bych ho neprodal.

1. LOVEC Řek bych, že Zvon je, pane, stejně dobřej. 20 Ten drží stopu, i když je jak led, a dneska dvakrát zvěřil sotva závan. Věřte mi, tenhle pes je jasně lepší.

ŠLECHTIC Hlupáku, kdyby Echo získal rychlost, za dvacet takových ho nevyměním. 25 Dobře je nakrm! Všem dej vrchovatě! Zítřka si zase vyrazíme na lov.

1. HUNTER I will, my lord.
 LORD (*Seeing Sly*) What's here?
 One dead, or drunk? See, doth he breathe?
2. HUNTER He breathes, my lord. Were he not warmed with ale³⁰
 This were a bed but cold to sleep so soundly.
- LORD O monstrous beast! How like a swine he lies.
 Grim death, how foul and loathsome is thine image.
 Sirs, I will practise on this drunken man.
 What think you: if he were conveyed to bed, ³⁵
 Wrapped in sweet clothes, rings put upon his fingers,
 A most delicious banquet by his bed,
 And brave attendants near him when he wakes –
 Would not the beggar then forget himself?
1. HUNTER Believe me, lord, I think he cannot choose. ⁴⁰
2. HUNTER It would seem strange unto him when he waked.
- LORD Even as a flatt'ring dream or worthless fancy.
 Then take him up, and manage well the jest.
 Carry him gently to my fairest chamber,
 And hang it round with all my wanton pictures. ⁴⁵
 Balm his foul head in warm distilled waters,
 And burn sweet wood to make the lodging sweet.
 Procure me music ready when he wakes
 To make a dulcet and a heavenly sound,
 And if he chance to speak be ready straight, ⁵⁰
 And with a low submissive reverence
 Say 'What is it your honour will command?'
 Let one attend him with a silver basin
 Full of rose-water and bestrewed with flowers;
 Another bear the ewer, the third a diaper, ⁵⁵
 And say 'Will't please your lordship cool your hands?'
 Someone be ready with a costly suit,
 And ask him what apparel he will wear.
 Another tell him of his hounds and horse, ⁶⁰
 And that his lady mourns at his disease.
 Persuade him that he hath been lunatic,
 And when he says he is, say that he dreams,
 For he is nothing but a mighty lord.
 This do, and do it kindly, gentle sirs.
 It will be pastime passing excellent, ⁶⁵
 If it be husbanded with modesty.

1. LOVEC Jak račte, Milosti.
 ŠLECHTIC (*Uvidí Koumese*) Co je to tady?
 Mrtvola, nebo opilec? Je živý?
2. LOVEC Dýchá, Milosti. Pivo zahřívá ho, ³⁰
 a proto spí jak kotě i v tý slotě.
- ŠLECHTIC Odporná stvůra! Leží tu jak vepř.
 Smrti, jak ubohé se jeví tvoje zdání!
 Pánové, udělám s ním hokus pokus. ³⁵
 Co byste řekli, kdyby tenhle žok
 procitl v krásném loži, v hedvábí,
 na rukou prsteny a kolem jídlo
 a pití a sluhové v pozoru?
 Nebyl by tenhle drban z toho janek?
1. LOVEC Opravdu, pane, byl by z toho pař. ⁴⁰
2. LOVEC Vzbudil by se a žasnul, co se děje.
- ŠLECHTIC Zda slastně sní, či pomateně bdí.
 Zvedněte ho a nepokazte žert!
 V nejlepší komnatě ho uložte, ⁴⁵
 rozvěste po zdech svůdné obrazy,
 hlavu mu vykoupejte v parfému
 a jalovcem vykuřte celou místnost.
 Až vzbudí se, ať spustí muzika
 nějakou božkou, rajskou melodii, ⁵⁰
 a jen co promluví, ať už jste u něj,
 a uctivě, oddaně šveholte:
 „Co ráčí přát si Vaše Urozenost?“
 Jeden mu vnucujte stříbrnou mísu
 s růžovou vodou posypanou kvítím,
 druhý ať drží džbán a třetí ručník. ⁵⁵
 „Přeje si Vaše Milost smočít ručku?“
 Další ať přijde s přenádherným rouchem
 a nabízí mu dnešní garderóbu,
 jiný ať mluví o jeho psech, koních, ⁶⁰
 a jak se jeho lady tuze trápí
 pro jeho, s prominutím, pomatenost.
 Když řekne, že je zdrav, plačte, že blouzní
 a myslí si, že není to, co je –
 vznešený lord. Hrajte to přesvědčivě, ⁶⁵
 a udržíte-li tu správnou míru,
 utržíte nadmíru legrace.